

obadviju zakrivljenosti u dvostrukoji točki općene algebarske krivulje*. — Dr. Mih. Petrović „Absolutne i restriktivne matematičke nemogućnosti“.

„Prirodoslovna istraživanja Hrvatske i Slavonije“ so izšla v dveh snopičih (4. in 5. zvezek). V četrtem zvezku razpravlja dr. Mar. Salopek „O naslagama s okaminama kod Kunovac-vrela u Lici“. V imenovani pokrajini se je mudil 1. 1913. meseca avgusta, kjer je preiskal geološke plasti predvsem z namenom natančnejše proučiti ondoto fosilno živalstvo. Pregledno sestavljen stratigrafski del ponazoruje 1 shematni krajinski prerez in pa 3 fotografične slike (Vrpolje s brijegom Šuplje, Ljubovo s planinom Tremušnjaci, Kunovac-vrelo). Nato sledi podroben opis ondote pradobne faune, med katero so školjke le pičlo, glavonožci pa v pretežni večini zastopani. Razpravi so priložene na 6 tablah krasno uspele slike posameznih vrst glavonožcev. — F. Šuklje je priobčil v tem zvezku „Gornjo-miocenske naslage sela Gore kraj Petrinje“. Vas Gora leži 9 km jugozahodno od Petrinje na terciarnih apnenčevih skladih, kojih natančnejša starost pa je bila doslej preporna. Na podlagi lastnega raziskavanja l. 1912. in 1913., pri katerem je bila odločilne važnosti predvsem tamošnja fosilna fauna, je ugotovil avtor, da pripadajo apnenčevi skladi, na katerih se nahaja vas Gora in nje okolica gorenje miocenski dobi. Tudi to delo se deli v stratigrafski in paleontološki del. V poslednjem je omenjenih mnogo za gorjanske plasti pa tudi splošno novih vrst, ki doslej sploh še niso bile znane. Delo krasita dve tabli s slikami znamenitejših vrst. — Ves peti zvezek izpolnjujejo poročila o 3. in 4. znanstvenem raziskavanju Jadranskega morja v l. 1914. po posebni ekspediciji Jugoslovanske akademije. Potovanji sami popisuje dr. M. Šenoa, ki poroča tudi „O diafanitetu morske vode“. Nadalje imata v hidrografskem delu svoji poročili dr. A. Gavazzi („Odnosi temperature“) in dr. A. Gavazzi-F. Šandor („O slanosti morske vode i o zasićenosti kisikom“). — V drugem delu poročata dr. L. Car in dr. Jovan Hadži o bioloških opazovanjih predvsem z ozirom na plankton, ki sta ga lovila na 48 postajah. Tudi to pot sta se ozirala v pregledni tabeli le na onih 50 značilnih vrst, ki jih je določila mednarodna komisija za raziskavanje Sredozemskega morja. Nekatero krajevno značilno vrsto, ki niso v tabeli, omenjata avtorja med besedilom. — Dr. V. Vouk nadaljuje svoje študije „O istraživanju fitobentosa u Kvarnerskom zalivu“. Zimska plovba meseca februarja se je obnesla slabo zaradi neugodnih vremenskih razmer. Ugodnejše je uspela spomladanska ekspedicija. To pot je preiskal avtor cel Bakarski zaliv, Podol na zapadni obali otoka Suska, okolico mesta Raba na istoimenskem otoku in vzhodno obal Paga pri Lunu. Opazovane vrste so našete krajevno v sistematični razporedbi z vsemi važnejšimi dostavki, iz katerih je tudi deloma razvidna promena vrst v posameznih letnih dobah. Zlasti zanimivo je v tem pogledu izredno živahno življenje k bentosu pripadajočih kremenastih alg ob spomladanskem času. Ta čas se razvijajo tako bujno, da so ostale alge, kamni in celo kamenčki na morskem dnu na debelo pokriti s plastjo raznovrstnih kremenastih alg.

Iz vješća o raspravama (svezak 3) prinaša v nemško pisanem posnetku vsebino vseh navedenih razprav, da jih seznanijo z mednarodnim strokovnjaškim svetom.

Dr. Gv. Sajović.

Dr. Albert Bazala, *Materijalizam ili idealizam u povijesti*. Zagreb, 1915. 32 str.. Cena 50 h. — Zagrebški „Odbor za ljudska vseučiliška predavanja“ tudi letos ni prekinil svojega delovanja, marveč je vsaj v Zagrebu prirejal predavanja, katerih čisti dobiček gre v korist prehrambe obitelji mobiliziranih vojakov. Dvoje predavanj je imel podjetni tajnik tega odbora, nam dobro znani prof. Bazala.

O gornji temi je predaval letos dne 5. maja. Predavanje imamo sedaj v brošuri pred seboj. Tema mu je bilo vprašanje: Kateri faktorji vodijo tok človeške zgodovine? Na to odgovarjajo eni v smislu zgodovinskega materijalizma, drugi v smislu idealizma. Prvi pravijo, da človek je to, kar je, da stoji absolutno pod kavzalnim vplivom vnanjih činiteljev, prirode, gospodarskih razmer, drugi pa dajejo idejam, t. j., človeški volji, ki izvira iz celotnosti njegovega dušnega kapitala, določilen vpliv na dogodke. Materijalizem more morda tolmačiti objektivno kulturo, če to ni marveč le civilizacija, a ne more do dobra razjasniti vseh činjenic, ki se brezdvomno nahajajo, ki jih nikdo ne more utajiti: s kako gospodarsko teorijo naj se na pr. tolmači nastanek vere v preseljevanje duš? Materijalizem daje kulturi preveč značaj mehanizma ter ji s tem jemlje življenje; to se zgodi vselej, „če se naučna teorija misli izpremeni v tehniko mišljenja, če umetnost postane manira, če pobožnost srca nadomesti vnanja dobrina čina, če se moraliteta razblini v legalnost ter se društveno občevanje izgubi v prazni formi“. Zgodovinski idealizem pa je zablodil, ko je trdil, da je svet od vsega početka namenjen oživetvorjenju svrh, višjih, neznanih in nam nevidnih; po tej teoriji je človek le orodje v doseganje onih svrh in vendar se vsa tragika uničevanja izliva baš nanj. Ta idealizem stavi voljo nad psihiško kavzalnost, kakor da je neodvisna od vsega ostalega dušnega življenja in zato — neodgovorna! Idealizem precenjuje moč idej, če vidi v njih zgolj intelektualne sile in prezira čustvene elemente. Zdi se, da Bazala rešuje problem s Castellarjem, češ: zgodovina je borba interesov in idej, borba, kjer časoma prevladujejo interesi, a za trajnost zmagujejo ideje. Gospodarske razmere niso neodvisno premenljiv faktor, tako da bi vsi drugi faktorji bili od njih le odvisni, marveč pripada tudi tem-le često izvesten vpliv na tok življenja. Pri tem ni misliti na delovanje svobodne volje kot kakega nemotiviranega faktorja, ampak na delovanje volje kot umno in iz celotnosti dušnega življenja motiviranega činitelja, ki se ne da unesti hipnim impulzom in nagonom. Kdor tako uvaža idejnost, ne prikriva dejstva, da je prava socialna reforma brez reforme človeka nemogoča. Brez notranje evolucije, ki bi v nove razmere prinesla novega duha, ni govora o razvoju, ki bi pomenil napredek. Kjer manjka oživljajoča vsebina idej, tam ni ustvarjanja in preostaja le prirodni proces dogajanja.

Kakor vidimo, se prof. Bazala odločneje obrača proti zgodovinskemu materializmu in bi ga v celoti smeli smatrati za „idealista“, ki pa ve, da v človeški duši ideje ne nastanejo niti se ne razvijajo neodvisno od vnanjih faktorjev, in polemizira — ne da bi nasprotnika imenoval — z zastopniki „absolutnega“ idealizma, ki stavijo človeško delovanje v službo a priori določenega in izven človeka izvira-jočega človeškega reda.

Prof. Bazala si je izvolil to temo, ker se mu je spričo velikih vojnih dogodkov zdela aktualna. V uvodu omenja svetovno vojno, češ, vojna je živo vplivala na sodobni duh in mu otvorila nove misli; niti življenjski nazor ni ostal nedotaknjen. Ob sklepu naglaša: zgodovina narodov ne pravi samo, kar so po prirodnih vplivih morali biti, nego tudi to, kar so po razviti in v razmerah življenja realizirani idejni vsebini hoteli biti, ter zaključuje: „Narod, ki je stekel upravičeno samozavest, da njegovega življenja ne ustvarjajo samo razmere, nego da ga izgrajajo tudi ideje, ki si jih je postavil kot svrhu, ta izide iz sedanje borbe zjeklenel...“

Izvajanja Bazalova so duhovita, kažejo o bogati filozofski načitanosti gospoda avtorja, pisatelja „Zgodovine filozofije“. Bila bi mnogo umljivejša širšim krogom, ko bi temeljila na konkretnih zgledih zgodovinskega razvoja. Najbolj bi seveda

mikali zgledi iz sodobne zgodovine, če bi se na pr. razlagali motivi vojskovanja sedaj vojskujočih se narodov in držav ali vsaj razkrajala najnovejša notranja zgodovina teh narodov, ki je rodila in morala roditi sedanjo vojno. Seveda razmere niso take, da bi se o vsem moglo mirno vsestranski razpravljati. Tudi zaključek študije je ostal vsesplošen; važna se mi zdi natančnejša ali nejasna opredelba idejnosti, ki vpliva na zgodovino naroda: „razvita in v razmerah življenja ustvarjena (realizovana) idejna vsebina“. Katera „ideja“ bo imela moč? Ali tista, ki jo je komu vcepila kratkoveka „učiteljska“ sedanost, ali ona, ki se ti rodi iz večje in daljše zgodovine in iz samostalnega motrenja razmer? Ali so vse takozvane „ideje“ zares ideje in zato upravičene? Vprašanj ne manjka.

Dr. Fr. Ilešič.

Dr. Albert Bazala, Etika a narodno gospodarstvo. Zagreb, 1915. 35 str. Cena 50 h. — O tem predmetu je prof. Bazala predaval dne 14. maja 1915. O slični temi je govoril tudi že 1. 1907. v Ljubljani; ono ljubljansko njegovo predavanje je izhajalo v „Novi Dobi“ in bilo odtisnjeno v posebni brošuri. Zakaj si je Bazala letos zopet izbral uprav vprašanje o razmerju med etiko in narodnim gospodarstvom, tega nam ne pravi nikjer; vobče v tem predavanju nikjer ne omenja sedanje vojne. Čitatelj pa že pri pogledu na naslov najde zvezo; zakaj spričo vojnih strahot se je že davno stavilo vprašanje, ali ne stojimo pred popolnim polomom etike in krščanstva. Vojni dogodki kot taki seveda niso „narodno gospodarstvo“, a to ni dvomno, da imajo kakor za vzrok tako za svrhu tudi gospodarske momente. Zato nam, ko čitamo Bazalovo brošuro, misli trajno uhajajo v dogodke sedanjosti ter na mesto „narodnega gospodarstva“ stavimo „pripravljeno tehniko“. V tem smislu razumemo oziroma v sebi razvijamo Bazalove besede: „Dober gospodar postane često zel človek; a brez moralne oslombe se gospodarsko življenje ne more prav razvijati niti očuvati trzavic, dà niti notranjega poloma“. Tisti, ki hoče biti absolutno le „narodni gospodar“, bo prej ali slej čutil, da se je vživel preveč v to svojo abstrakcijo ter se naenkrat kakor „ubežni kralj“ znašel v prepadu. Popolni egoist-gospodar je namreč abstrakcija, v konkretnem gospodarskem življenju ne dela le gospodar nego tudi človek in tega kliče Bazala na dan, človeka, ki ne deluje čisto kot mašina za eno edino določeno svojo svrhu, ampak pušča v svojo tehniko in mehaniko nekaj duše, t. j. ostalih strani svojega dušnega življenja. Sicer se ti more zgoditi, kar je rekel že Klement Aleksandrijski, da bo tvoj konj ali tvoje zemljišče vredno petnajst talentov, a ti sam boš vreden le tri obole. In vprašal boš sosede: Kako to, da me ne ljubite? Gospodarski egoizem daje sicer samozavest in energijo, ali to so formalne vrline, ki dobe ceno šele, če jih zadahne idealni cilj. Kakor vidimo, stoji Bazala tudi tu na stališču idealista, ki ideala, t. j. duše ne izključuje iz računov, zato ne, ker vidi, da se ne sme izključevati, ker tvori objektno realen faktor. Seveda filozof gleda z višine in zato vidi vse, kar vpliva na dogodke; kak abstraktni „narodni gospodar“ ali „birokrat“ ali vobče enostransko izobražen in vdelan človek se bo s svojega omejenega vidika filozofu smejal ter dalje verjel v popolno neodvisnost narodnega gospodarja od etike, dokler ne bo čutil okoli sebe samote „ubežnega kralja“.

Dr. Fran Ilešič.

